

KÖVESDI KÁROLY

Kései köszönet Koncsol Lászlónak

Elment az utolsó felvidéki magyar polihisztor. Akit sokat üldöztek, sokan bántottak, gáncsoltak, pedig ő a légynek sem ártott, egész lényéből szétsugárzó humanizmussal mosolygott bele a világba. Keresztényi türelemmel, testvéri szeretettel. Erre predesztinálták a génjei, neveltetése, emberi kvalitásai. Mert istennek tervei voltak vele.

Kis (vagy nem is olyan kicsi) magyar világunknak abból a szegletéből érkezett az irodalomba, amelynek origója az a Sárospatak volt, amelytől szűkebb pátriáját, vele szülőfaluját, Deregnyőt is elszakították. Ahol évszázadokon keresztül összpontosult a magyar géniusz. Ráadásul olyan közegből, amelyben a jó értelemben vett szolgálat, a református lelkészek generációitól kapott útravaló jelentette az iránytűt. Akik révén úgy csöppent bele „rossz káderként” az istentől elrugaszkodott, kommunista antivilágba, mint egy szép, nemes virág a kórók és gizgazok közé. Abból a nemes, művelt, dolgos, istenhívó és mindenekelőtt magyar világból, amely eszmélésekor hullott (ismét) darabjaira.

A palástolhatatlan elfogultság szól belőlem: alig akad ember kis magyar glóbuszunkon, akit többre becsülnék, mint Koncsol Lászlót. Néhány hónapig együtt morzsoltuk a napokat egy pozsonyi nyomdában, kirúgott újságírók, katedráról lerángatott tanítók, félrecsúszott csinovnyikok, kétes egzisztenciák társaságában. Ez a néhány hónap éveknek tűnik, mindenesetre felér több szemeszternyi egyetemmel. Ebben a hrabali közegben olykor kikönyököltünk az ablakon, és elnéztük, hogyan ballag az erdészeti hivatalba az elcsapott Alexander Dubček egykori pártfőtitkár, nyomában az árnyékaival, s mondogattuk keserédes mosollyal: lám, nemcsak a forradalom, a rendszer is felfalja a gyermekeit.

Ez akkoriban történt, amikor hosszú, keserves huzavona után a párt korifeusai kimondták fölötte az ítéletet: eddig tartott, Koncsolból nem kérünk többé. Veszélyes az „irodalompolitikára”. Pedig soha nem akart harcos lenni, mégis kénytelen volt belemenni konfliktusokba. Nem ő akarta, belerángatták, beletuszkolták. Irodalomtörténetünk és -kritikánk legfelkészültebb, iskolát teremtő alkotójából így lett – nem egyik napról a másikra, de hosszú, megalázó vesszőfutást követően – egyszer csak pária. Nem volt harcos, de veszélyes volt, mert a szellemi nagyság mindig fenyegető az ingatag lábon álló rendszer vonalas percmemberkéire.

Madách falansztere dereng föl előttem, valahányszor visszatekintek pályánk e boldogtalan korszakára, amely számára epeműtéttel ért véget. Ez a néhány hónap azonban számomra termékeny volt, hiszen Koncsol történetei, kiselőadásai (lett

légyen szó verstanról, zenéről, görög kultúráról vagy teszem azt, a filmkamera alkotóelemeiről) nagyon sokat jelentettek abban a szellemi pusztságban; verseimhez fűzött dicséretei, kritikai megjegyzései tartották bennem a lelket. Hálátlan vagyok, sosem köszöntem meg neki.

László akkoriban éppen jugoszláviai szlovák költőket fordított nagy lelkesedéssel (minden feladatot így végzett), mellesleg görögül tanult, miközben cédulázott, hogy nekigyürkőzzék – ha más nem vállalja, akár egyedül – a máig hiába várt magyar–szlovák nagyszótár elkészítésének.

Irodalomtörténeti munkáját tucatnyian „lektorálták”, csonkították, próbálták belegyömöszölni a szocialista Prokrasztész-ágyba, hiába. Csak az volt a kérdés, ki adja fel előbb. Így lett belőle egy másik katedra, a helytörténet felvidéki apostola, aki egy olyan tájegységnek, a Csallóköznek a történetét dolgozta fel, amelynek rossz nyelvek szerint nem is volt történelme. Fényes cáfolatát adta ennek is, s megalkotta a Csallóközi Kiskönyvtár elképesztően gazdag sorozatát. Hangyaszorgalommal kutatott a levéltárakban, fordított latin szövegeket, s ujjongott, ha valami kincsre, ritkaságra bukkant.

Mégis, vagy éppen ezért, máig elfog a szégyenteljes düh, ha arra gondolok, milyen senkiháziak ítélték a sorsa fölött, hogyan térítették le arról a szellemi pályáról, amit kiszabott számára az Úr. Aki Vörösmarty, Pilinszky, Weöres nagy verseinek izgalmas, újszerű értelmezését adta, Bartók zenéjét helyezte különös fénytörésbe, aki irodalomtörténész és -kritikai szemléletével iskolát teremtett, akinek Ütemezőjét tananyagként használták az egyetemen, aki kitágította a helytörténet dimenzióit és határait, s esszéi a magyar eszmetörténet legjobb teljesítményei közé tartoznak – nos, ennek a kivételes tehetségű és művelt embernek az élete nagy része hadakozással telt. Igen, a fekete autóba is betuszkolták, az irodalomból pedig kituszkolták az elvtársak.

Élete alkonyán alig néhányszor találkoztunk. Még akkor is kitüntetett megkülönböztető figyelmével, amikor már nehezebbre esett az olvasás. De olvasott (végül felolvastatott), a nyomtatott betűbe kapaszkodott szinte az utolsó percekig. Istene mellett abban bízott eleitől fogva.

Nem is tudok múlt időben szólni róla. Lelki szemeim előtt azonban ott árválkodik az a bizonyos bartóki bőrönd, amelyben megíratlan történetek lapulnak. Mert igaz, hogy élete során Koncsol Lászlónak számtalan könyve jelent meg (irodalomtörténet, kritika, esszé, vers, sok-sok fordítás), mégis alig maradt ideje magára. Szolgálat helyett például ragyogó prózát írhatott volna. Ehelyett szétesztotta magát.

Bőrönd bezárva, orgona fedele lezárva. Már csak a mosolyát kéne valahogy elraktározni. De ne akarjunk lehetetlent! Élünk az örökségével, amíg forog velünk ez az imbolygó Guttenberg-galaxis.

Lacikám, köszönöm, nyugodj békében!